

Σύσταση CM/Rec(2019)4 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τη στήριξη των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή

*(Εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 24 Απριλίου 2019
κατά την 1344^η συνεδρίαση των Αναπληρωτών Υπουργών)*

Η Επιτροπή Υπουργών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 15 παράγραφος β του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης,

Εκτιμώντας ότι σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η επίτευξη μεγαλύτερης ενότητας μεταξύ των μελών του με στόχο τη διαφύλαξη και την προαγωγή των ιδεωδών και των αρχών που αποτελούν κοινή τους κληρονομιά·

Επιβεβαιώνοντας την αρχή της ισότητας όλων των ανθρώπων ως προς το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια και την αρχή σύμφωνα με την οποία οποιοσδήποτε υπόκειται στη δικαιοδοσία ενός κράτους απολαύει πλήρως και ισότιμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, καθεστώτος μετανάστευσης, κατοικίας, ή άλλου καθεστώτος·

Έχοντας υπόψη τη Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Σειρά ευρωπαϊκών συνθηκών - ETS αριθ. 5), και τα πρωτόκολλά της, τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (European Social Charter) (Σειρά ευρωπαϊκών συνθηκών - ETS αριθ. 35 και την αναθεωρημένη έκδοσή του ETS αριθ. 163), τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων (Σειρά Συνθηκών του Συμβουλίου της Ευρώπης - CETS αριθ. 197), τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση (Σειρά Συνθηκών του Συμβουλίου της Ευρώπης - CETS αριθ. 201), τη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σειρά Συνθηκών του Συμβουλίου της Ευρώπης - CETS αριθ. 210) και άλλες ευρωπαϊκές και διεθνείς νομικές πράξεις·

Έχοντας υπόψη τις υποχρεώσεις των κρατών απέναντι στα παιδιά και τους νέους, όπως ορίζονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού και στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων και το πρωτόκολλο του 1967·

Έχοντας υπόψη το Κοινό Γενικό Σχόλιο αριθ. 3 (2017) της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και αριθ. 22 της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με τις γενικές αρχές όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης (Joint General Comment No. 3 (2017) of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and No. 22 (2017) of the Committee on the Rights of the Child on the general principles regarding the human rights of children in the context of international migration)· και το Κοινό Γενικό Σχόλιο αριθ. 4 (2017) της Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Διακινούμενων Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους και αριθ. 23 (2017) της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με τις υποχρεώσεις του κράτους όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της διεθνούς μετανάστευσης σε χώρες προέλευσης, διέλευσης, προορισμού και επιστροφής (Joint General Comment No. 4 (2017) of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and No. 23 (2017) of the Committee on the Rights of the Child on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return)·

Θυμίζοντας το Ψήφισμα CM/Res(2008)23 του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την πολιτική για τη νεολαία (Resolution CM/Res(2008)23 on the youth policy), τη Σύσταση CM/Rec(2017)4 σχετικά με τις

κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους (Recommendation CM/Rec(2017)4 on youth work), τη Σύσταση CM/Rec(2016)7 σχετικά με την πρόσβαση των νέων στα δικαιώματα (Recommendation CM/Rec(2016)7 on young people's access to rights), και τη Σύσταση CM/Rec(2010)7 σχετικά με τον Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκπαίδευση όσον αφορά τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα δικαιώματα του ανθρώπου (Recommendation CM/Rec(2010)7 on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education).

Θυμίζοντας τη Σύσταση CM/Rec(2007)9 σχετικά με τα σχέδια ζωής για τους ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες (Recommendation CM/Rec(2007)9 on life projects for unaccompanied migrant minors).

Θυμίζοντας το Ψήφισμα 1810 (2011) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσής του Συμβουλίου της Ευρώπης με τίτλο «Ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ευρώπη: προβλήματα που σχετίζονται με την άφιξη, τη διαμονή και την επιστροφή των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ευρώπη» (Resolution 1810 (2011) “Unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return”), το Ψήφισμα 1996 (2014) με τίτλο «Παιδιά μετανάστες: ποια είναι τα δικαιώματά τους στα 18 τους;» (Resolution 1996 (2014) “Migrant children: what rights at 18?”), το Ψήφισμα 2136 (2016) σχετικά με την εναρμόνιση της προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ευρώπη (Resolution 2136 (2016) on harmonising the protection of unaccompanied minors in Europe), και το Ψήφισμα 2159 (2017) σχετικά με την προστασία των γυναικών και κοριτσιών προσφύγων από τη σεξιστική βία (Resolution 2159 (2017) on protecting refugee women and girls from gender-based violence).

Έχοντας υπόψη τη Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2016-2021), τη Στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ισότητα των Φύλων (2018-2023) και τη Δήλωση του Κοινού Συμβουλίου για τους Νέους του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την προσφυγική κρίση στην Ευρώπη (Statement by the Council of Europe Joint Council on Youth on the refugee crisis in Europe - 2015).

Θυμίζοντας επίσης τη Δήλωση της Νέας Υόρκης για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες (2016), το Ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών A/RES/70/1 με τίτλο «Μεταμόρφωση του κόσμου μας – η Ατζέντα του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη» (Resolution A/RES/70/1 “Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development”) και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, ιδίως τους Στόχους 4, 5 και 16, καθώς και το Ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών 1325 (2000) σχετικά με τις γυναίκες, την ειρήνη και την ασφάλεια (Resolution 1325 (2000) on women, peace and security), και το Ψήφισμα 2250 (2015) σχετικά με τους νέους, την ειρήνη και την ασφάλεια (Resolution 2250 (2015) on youth, peace and security).

Λαμβάνοντας υπόψη το Σχέδιο Δράσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών προσφύγων και μεταναστών στην Ευρώπη (Action Plan on Protecting Refugee and Migrant Children in Europe) (2017-2019).

Αναγνωρίζοντας τη σημασία της επίτευξης συνοχής και συνέργειας με τις προσπάθειες όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, ιδίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εκφράζοντας βαθιά ανησυχία επειδή οι νέοι πρόσφυγες συγκαταλέγονται ανάμεσα στις πιο ευπαθείς ομάδες, λόγω βιωμάτων που μπορεί να περιλαμβάνουν βία, εκμετάλλευση και τραύματα, καθώς και του διαρκούς κινδύνου παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών τους, ιδίως εκείνων που δεν συνοδεύονται ή που έχουν χωριστεί από τις οικογένειές τους.

Εκφράζοντας βαθιά ανησυχία επειδή οι νέες γυναίκες πρόσφυγες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, δεδομένου ότι είναι περισσότερο ευάλωτες σε διαφορετικές μορφές βίας όπως ο βιασμός, η σεξουαλική επίθεση, η σεξουαλική παρενόχληση, η οικογενειακή βία, ο καταναγκαστικός γάμος, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων και η εμπορία ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση.

Εκφράζοντας βαθιά ανησυχία επειδή οι νέοι πρόσφυγες, όταν φτάνουν στην ηλικία ενηλικίωσης, παύουν να προστατεύονται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού και δεν έχουν πλέον πρόσβαση στα ίδια δικαιώματα και ευκαιρίες που είχαν ως παιδιά, και επειδή πολλοί από αυτούς, ως ενήλικες, πιθανόν να αντιμετωπίσουν απότομη αλλαγή ως προς τη δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες και στήριξη σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής πρόνοιας, της εκπαίδευσης, της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, της ψυχολογικής υποστήριξης, της αναψυχής και της ψυχαγωγίας, της στέγασης και της ειδικής φιλοξενίας, της πληροφόρησης σχετικά με διοικητικές διαδικασίες που τους αφορούν, καθώς και άλλων σημαντικών υπηρεσιών.

Έχοντας επίγνωση ότι η έλλειψη στήριξης και οι δυσκολίες πρόσβασης στα δικαιώματά τους ενδέχεται να ωθήσει τους νέους πρόσφυγες να κρύβονται, θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλειά τους και εκθέτοντάς τους σε βία, εκμετάλλευση ή/και εμπορία ανθρώπων.

Έχοντας επίγνωση ότι το ύψιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό μέλημα σε κάθε απόφαση που αφορά παιδιά μέχρι την ηλικία των 18 ετών, και ότι μετά από αυτήν την ηλικία το ύψιστο συμφέρον ενός νέου μπορεί να πάψει να αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα·

Αναγνωρίζοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν όλοι οι νέοι που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη και αυτόνομη ζωή, και επισημαίνοντας τις ειδικές απαιτήσεις και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι πρόσφυγες, ιδίως την αβεβαιότητα σχετικά με εκκρεμούσες αιτήσεις ασύλου και το μελλοντικό καθεστώς διαμονής, καθώς και τα πολλαπλά εμπόδια για την επιτυχή ενσωμάτωση σε μια νέα κοινωνία, τα οποία συχνά συμπεριλαμβάνουν παρενόχληση και διακρίσεις·

Επισημαίνοντας ότι η εκπαίδευση, η στέγαση, η απασχόληση και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε ψυχοκοινωνική στήριξη, δεν αποτελούν μόνο δικαιώματα αλλά ταυτόχρονα διευκολύνουν την κοινωνική ένταξη των νέων και συμβάλλουν στη μείωση του κινδύνου έκθεσης σε βία, εκμετάλλευση και κακοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της βίας και των διακρίσεων με βάση το φύλο·

Θυμίζοντας ότι τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο σύνολό τους, καθώς και άλλων δικαιωμάτων σύμφωνα με το εθνικό και το διεθνές δίκαιο, και ότι αυτές οι υποχρεώσεις αφορούν και τους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στην επικράτειά τους·

Επισημαίνοντας ότι η πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη νεολαία αποσκοπεί στην παροχή ευκαιριών σε όλους τους νέους, χωρίς διακρίσεις ή προϋποθέσεις και σε ισότιμη βάση, με σκοπό την πλήρη συμμετοχή τους σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας, και επισημαίνοντας την ανάγκη για συντονισμένη αντιμετώπιση των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή·

Έχοντας επίγνωση του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζουν οι κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους και η μη τυπική εκπαίδευση/μάθηση στη στήριξη της ένταξης των νέων προσφύγων και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ενεργού πολίτη και δημοκρατικής συμμετοχής,

Συνιστά στις κυβερνήσεις των κρατών μελών:

1. να προάγουν και να εφαρμόζουν τις κατευθυντήριες γραμμές που προτείνονται στο προσάρτημα της παρούσας σύστασης, με σκοπό αφενός να διασφαλίζεται ότι οι νέοι πρόσφυγες λαμβάνουν πρόσθετη προσωρινή στήριξη μετά την ηλικία των 18 ετών ώστε να έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στα δικαιώματά τους, και αφετέρου να αναγνωρίζεται και να ενισχύεται ο ρόλος των κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους και του τομέα της νεολαίας όσον αφορά τη βελτίωση της πρόσβασης σε αυτά τα δικαιώματα, μεταξύ άλλων, μέσω των ενεργειών τους να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή και ένταξη·
2. να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τις ειδικές ανάγκες και καταστάσεις των νέων γυναικών και των νέων ανδρών στην εφαρμογή των εν λόγω κατευθυντήριων γραμμών·
3. να λαμβάνουν υπόψη τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές, κατά περίπτωση, κατά την αναθεώρηση της εθνικής νομοθεσίας, καθώς και των εθνικών πολιτικών και πρακτικών με σκοπό την προώθηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων για την εφαρμογή της παρούσας σύστασης·
4. να διαδίδουν ευρέως τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές σε ολόκληρο τον τομέα της νεολαίας και στις συναφείς εθνικές αρχές, τους επαγγελματίες και τους ενδιαφερόμενους φορείς, ιδίως σε όσους ασχολούνται με παιδιά και νέους και εργάζονται για αυτούς·
5. να κάνουν χρήση υφιστάμενων μηχανισμών ή, κατά περίπτωση, να θεσπίζουν νέους μηχανισμούς, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, για την προώθηση, την επανεξέταση και την ανταλλαγή των εξελίξεων όσον αφορά την εφαρμογή των εν λόγω κατευθυντήριων γραμμών, συμπεριλαμβανομένης στη διαδικασία οργανώσεις που ασχολούνται με πρόσφυγες και νέους.

Προσάρτημα στη Σύσταση CM/Rec(2019)4 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τη στήριξη των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή

Κατευθυντήριες γραμμές

I. Πεδίο εφαρμογής και σκοπός

1. Για τους σκοπούς της παρούσας σύστασης, ως «νέοι πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή» νοούνται οι νέοι που έχουν αγγίξει την ηλικία των 18 ετών και οι οποίοι ήρθαν στην Ευρώπη ως παιδιά και έχουν αποκτήσει καθεστώς πρόσφυγα ή πληρούν τις προϋποθέσεις για την απόκτηση καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων ή επικουρικής προστασίας σύμφωνα με την ενωσιακή ή την εθνική νομοθεσία.
2. Τα κράτη μέλη επίσης παροτρύνονται να εφαρμόζουν την παρούσα σύσταση σε νέους που έχουν αγγίξει στην ηλικία των 18 ετών και οι οποίοι ήρθαν στην Ευρώπη ως παιδιά και έχουν υποβάλει αίτηση χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων ή επικουρικής προστασίας σύμφωνα με την ενωσιακή ή την εθνική νομοθεσία.
3. Η διάρκεια της πρόσθετης προσωρινής στήριξης θα πρέπει να ορίζεται σύμφωνα με τα εθνικά ή περιφερειακά πλαίσια πολιτικής και ανάλογα με τις επιμέρους ανάγκες των ενδιαφερόμενων νέων προσφύγων.
4. Κανένα σημείο της παρούσας σύστασης δεν επηρεάζει οποιαδήποτε διάταξη του εθνικού ή διεθνούς δικαίου που ισχύει στα κράτη μέλη και είναι πιο ευνοϊκή για τους νέους πρόσφυγες ούτε θίγει την άσκηση των δικαιωμάτων των νέων προσφύγων ως ενηλίκων.

II. Διαφύλαξη των δικαιωμάτων και ευκαιριών των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή

Νομικό πλαίσιο

5. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να βελτιώσουν το νομικό πλαίσιο για τους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.
6. Προκειμένου να σχεδιάζουν και να διευκολύνουν τη μετάβαση των νέων προσφύγων στην ενήλικη ζωή, τα κράτη μέλη θα πρέπει, εφόσον είναι απαραίτητο, να προωθούν την ολοκληρωμένη διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ οργανισμών σε τομείς όπως η προστασία του παιδιού, η υγεία, η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία ή πρόνοια, η μετανάστευση, η δικαιοσύνη και η ισότητα των φύλων, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών, τοπικών και περιφερειακών αρχών, κατά περίπτωση. Η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ αυτών των οργανισμών θα πρέπει να βελτιώσει τη συνεργασία των υπηρεσιών και την πρόσβαση των νέων στις υπηρεσίες που χρειάζονται.

Απαγόρευση των διακρίσεων και προστασία

7. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή τη στήριξη και προστασία που χρειάζονται, χωρίς διακρίσεις, και θα πρέπει να δίδουν τη δέουσα προσοχή στις ανάγκες όλων των νέων προσφύγων που διατρέχουν κίνδυνο, όπως επιζώντες σεξουαλικής και σεξιστικής βίας, εμπορίας ανθρώπων ή εκμετάλλευσης. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να αντιμετωπίζουν με τον δέοντα τρόπο τις πρακτικές που συνεπάγονται διακρίσεις εις βάρος των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.

Κοινωνικές υπηρεσίες, στέγαση και προνοιακές παροχές

8. Εφόσον κρίνεται απαραίτητο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι νέοι πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή έχουν πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες που τους παρέχουν στήριξη και βοήθεια ώστε να έχουν πραγματική πρόσβαση στα δικαιώματά τους και στις κύριες κοινωνικές υπηρεσίες. Η εν λόγω στήριξη και βοήθεια θα πρέπει να περιλαμβάνει τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες εκάστου φύλου, κατά περίπτωση, και εφόσον είναι δυνατόν θα πρέπει να διασφαλίζεται η συνέχεια της σχέσης με τον υπεύθυνο επικοινωνίας, ανάλογα με την άποψη των ίδιων των νέων προσφύγων.
9. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι νέοι πρόσφυγες, ενδεχομένως, έχουν πρόσβαση σε προνοιακές παροχές και στέγαση καθ' όλη την περίοδο της μετάβασής τους, ούτως ώστε να απολαύουν επαρκούς βιοτικού επιπέδου.

10. Θα πρέπει να παρέχεται κατάλληλη στέγαση, με όλες τις απαραίτητες εγκαταστάσεις, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και την ανάγκη προστασίας των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή από κάθε μορφή βίας. Αυτή η στέγαση θα πρέπει να επιτρέπει την πρόσβαση στις κατάλληλες ευκαιρίες εκπαίδευσης και να προάγει την κοινωνική ενσωμάτωση, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης στο πλαίσιο οικογενειών ή κοινοτήτων, κατά περίπτωση και σύμφωνα με τις επιθυμίες όλων των ενδιαφερόμενων μερών.

11. Πριν από την παροχή στέγης σε νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, τα κράτη μέλη παροτρύνονται να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τη γεωγραφική εγγύτητα με τους κοινωνικούς και κοινοτικούς δεσμούς που είχαν δημιουργήσει οι εν λόγω νέοι την περίοδο που τους παρεχόταν στέγη ενόσω ήταν παιδιά.

12. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, σύμφωνα με την οικεία εθνική νομοθεσία, να αποφεύγουν να τοποθετούν νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή σε εγκαταστάσεις κράτησης, συμπεριλαμβανομένης της *de facto* κράτησης.

Πρόσβαση στην εκπαίδευση

13. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή εκπαίδευση σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, προκειμένου να στηρίξουν την ενσωμάτωσή και ένταξή τους στην κοινωνία.

14. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, να διασφαλίζουν την αδιάλειπτη πρόσβαση των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή στην εκπαιδευτική κατεύθυνση που ακολουθούσαν ως παιδιά και να αποτρέπουν την εγκατάλειψη του σχολείου.

15. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, να συνεχίζουν να παρέχουν γλωσσική εκπαίδευση και, εφόσον είναι δυνατόν, να πιστοποιούν τις γλωσσικές ικανότητες των νέων προσφύγων καθ' όλη την περίοδο μετάβασης, ανάλογα με τις ανάγκες τους και προκειμένου να διευκολυνθεί η ενσωμάτωση και ένταξή τους στην κοινωνία.

16. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή ευκαιρίες συμμετοχής σε ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα, παρέχοντάς τους μεταξύ άλλων τα κατάλληλα ταξιδιωτικά έγγραφα στις περιπτώσεις όπου τα εν λόγω προγράμματα προβλέπουν μετακίνηση σε άλλη χώρα.

17. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, πρόσβαση και ευκαιρίες επαγγελματικής κατάρτισης και μαθητείας στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, ως ένα μέσο περαιτέρω ανάπτυξης των ικανοτήτων και των γνώσεών τους και διασφάλισης μεγαλύτερης απασχολησιμότητας.

18. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να αναγνωρίζουν και να πιστοποιούν, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, την προηγούμενη εκπαιδευτική εμπειρία και τα προσόντα των νέων προσφύγων, με βάση τα καθιερωμένα συστήματα αναγνώρισης και τη Σύσταση σχετικά με την αναγνώριση των προσόντων των προσφύγων, των εκτοπισμένων και των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση που προσιδιάζει στην κατάσταση των προσφύγων, που ενέκρινε η Επιτροπή για τη Σύμβαση Αναγνώρισης της Λισαβόνας.

19. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, να παρέχουν ευκαιρίες στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή να λαμβάνουν εκπαίδευση όσον αφορά τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα δικαιώματα του ανθρώπου, σε πλαίσια τόσο τυπικής όσο και μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης.

Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και ψυχολογική υποστήριξη

20. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, σύμφωνα με τις οικείες εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή δωρεάν και ολοκληρωμένη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένης της ψυχιατρικής περίθαλψης.

21. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν ψυχολογική υποστήριξη στους νέους πρόσφυγες με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους τους, συμπεριλαμβανομένων εξειδικευμένων ψυχιατρικών υπηρεσιών, δίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στο άγχος που απορρέει από τον εκτοπισμό, την εμπειρία

σεξιστικής βίας, την αβεβαιότητα των διαδικασιών ασύλου, πέρα από τις δυσκολίες που βιώνουν οι νέοι πρόσφυγες στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.

22. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να δίδουν ιδιαίτερη προσοχή στις ιατρικές και ψυχολογικές ανάγκες των νέων προσφύγων που ήρθαν στην Ευρώπη ως ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά, λόγω του ότι είναι ιδιαίτερα ευάλωτα.

23. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή πρόσβαση στην εκπαίδευση που αφορά τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία.

Πρόσβαση σε ενημέρωση και νομικές συμβουλές

24. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν εγκαίρως στους νέους πρόσφυγες σαφείς και διαφανείς πληροφορίες σχετικά με οποιαδήποτε μεταβολή ή συνέπεια σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από το γεγονός ότι ενηλικιώθηκαν, συμπεριλαμβανομένων όλων των δικαιωμάτων που αναφέρονται στην παρούσα σύσταση.

25. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθιστούν διαθέσιμες όλες αυτές τις πληροφορίες και συμβουλές κατά τρόπο προσιτό που λαμβάνει υπόψη τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες εκάστου φύλου, καθώς και σε γλώσσα κατανοητή από τους ενδιαφερομένους. Θα πρέπει επίσης να παρέχονται συμβουλές και υποστήριξη, κατά περίπτωση.

26. Εφόσον είναι απαραίτητο, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή πρόσβαση σε δωρεάν νομικές συμβουλές σχετικά με το μεταναστευτικό καθεστώς και πρόσβαση σε δικαιώματα.

Δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης

27. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διαφυλάττουν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης των νέων προσφύγων σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του διεθνούς δικαίου, και να επιδιώκουν τη θέσπιση αποτελεσματικών διοικητικών διαδικασιών για τη διασφάλιση αυτού του δικαιώματος.

Απασχόληση

28. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, σύμφωνα με το οικείο εθνικό δίκαιο, να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή πρόσβαση στην αγορά εργασίας με τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους τους.

29. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, κατά περίπτωση και σύμφωνα με το οικείο εθνικό δίκαιο, να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή πληροφορίες σχετικά με την απασχόληση, καθοδήγηση, ευκαιρίες για ανάπτυξη δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των δεξιοτήτων στον τομέα της τεχνολογίας των πληροφοριών και επικοινωνιών και των ψηφιακών δεξιοτήτων, καθώς και άλλης στήριξης όσον αφορά την αναζήτηση και την εξασφάλιση απασχόλησης.

Σχέδια ζωής

30. Εφόσον οι νέοι πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή έχουν καταρτίσει ένα σχέδιο ζωής πριν ενηλικιωθούν, θα πρέπει κατ' αρχάς να είναι σε θέση να το ολοκληρώσουν σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στη Σύσταση CM/Rec(2007)9 σχετικά με τα σχέδια ζωής για τους ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες (Recommendation CM/Rec(2007)9 on life projects for unaccompanied migrant minors).

III. Αναγνώριση και στήριξη του ρόλου των κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους όσον αφορά την παροχή βοήθειας στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή σχετικά με την πρόσβαση στα δικαιώματά τους και την προώθηση της ένταξής τους στην κοινωνία

Αναγνώριση και στήριξη του ρόλου των κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους

31. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προάγουν την ένταξη και ενσωμάτωση των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή μέσω της αξιοποίησης της δυναμικής των κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους, με βάση ολιστικές προσεγγίσεις που στηρίζουν την προσωπική και κοινωνική τους ανάπτυξη και τις διαπολιτισμικές τους ικανότητες. Τα κράτη μέλη και άλλοι

ενδιαφερόμενοι φορείς του τομέα της νεολαίας παροτρύνονται να γνωρίσουν και να κατανοήσουν καλύτερα την κατάσταση, τις εμπειρίες και τις βλέψεις των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο ο τομέας της νεολαίας μπορεί να τους στηρίζει.

32. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να προάγουν και να στηρίζουν τις κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους και τη μη τυπική εκπαίδευση/μάθηση οι οποίες απευθύνονται σε νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή και έχουν ως σκοπό:

- i. την παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης σχετικά με την δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα δικαιώματα του ανθρώπου, σε πλαίσια τόσο τυπικής όσο και μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης·
- ii. την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων τους όσον αφορά τον διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο και την κοινωνική ένταξη σε ποικιλόμορφες κοινωνίες·
- iii. την ανάπτυξη ψηφιακού γραμματισμού και γραμματισμού στον τομέα των πληροφοριών, καθώς και ηγετικών ικανοτήτων·
- iv. τη στήριξη της ανάπτυξης των γλωσσικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων τους·
- v. τη στήριξη της έκφρασής τους σε πολιτιστικά ή κοινωνικά προγράμματα και την έναρξη προγραμμάτων τα οποία διευθύνουν οι ίδιοι·
- vi. την παροχή ευκαιριών καθοδήγησης και εκπαίδευσης/μάθησης από ομοτίμους·
- vii. την παροχή ευκαιριών για αθλητικές, πολιτιστικές, καλλιτεχνικές, θεατρικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες·
- viii. την αξιοποίηση και ανάπτυξη των ικανοτήτων των νέων όσον αφορά τη διαδικτυακή μάθηση·
- ix. τη χάραξη μακρόπνων στρατηγικών ένταξης με βάση τις ίσες ευκαιρίες·
- x. την ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης, της ανεξαρτησίας και της εμπιστοσύνης τους όσον αφορά την ικανότητά τους να δημιουργούν θετικές σχέσεις·
- xi. την παροχή πρόσβασης σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα μάθησης και κινητικότητας.

33. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους οι οποίες διεξάγονται για νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή στηρίζουν την ψυχική τους ευεξία και λαμβάνουν υπόψη τις πιθανές συναισθηματικές προκλήσεις που απορρέουν από προηγούμενες εμπειρίες, καθώς και τις συναισθηματικές προκλήσεις που σχετίζονται με την ενσωμάτωση σε μια νέα κοινωνία. Εφόσον είναι απαραίτητο, οι νέοι πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή θα πρέπει να παραπέμπονται σε δομές που μπορούν να παράσχουν αυτήν τη στήριξη.

34. Οι διοργανωτές δραστηριοτήτων για νέους θα πρέπει, σύμφωνα με τις εθνικές νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, να λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πρώτων βοηθειών για την ψυχική υγεία, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή και να τους παρέχουν την κατάλληλη στήριξη.

35. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να στηρίζουν οργανώσεις νεολαίας και κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους που παρέχουν ευκαιρίες μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης σε νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, μέσω της χρηματοδότησης προγραμμάτων και σχεδίων, και τη δημιουργία ειδικών και σχετικών ευκαιριών κατάρτισης για διοργανωτές δραστηριοτήτων για νέους, συμπεριλαμβανομένης της μάθησης από ομοτίμους και της ανταλλαγής πρακτικών.

36. Οι οργανώσεις νεολαίας και οι κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους θα πρέπει να στηρίζονται και να παροτρύνονται να παρέχουν κατάλληλες δραστηριότητες αναψυχής και ψυχαγωγίας στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή οι οποίες στηρίζουν την ανάπτυξη, την εξέλιξη, την ψυχική ευεξία και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία.

37. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να προάγουν και να διευκολύνουν τη συμμετοχή των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, συμπεριλαμβανομένων όσων παραμένουν σε κέντρα κράτησης, σε όλες τις κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους και τις δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης για νέους, χωρίς διάκριση και ανεξαρτήτως του νομικού τους καθεστώτος, και θα πρέπει να διασφαλίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση σε αυτά τα προγράμματα και τις δραστηριότητες.

38. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να παρέχουν χώρους για τη διενέργεια κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους εντός ή πλησίον όλων των χώρων στους οποίους διαμένουν οι νέοι πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, ακόμη κι αν είναι οι ρυθμίσεις που

εφαρμόζονται είναι μεταβατικές· εάν δεν διατίθενται τέτοιες εγκαταστάσεις, οι νέοι πρόσφυγες θα πρέπει να λαμβάνουν στήριξη από κινητή ομάδα διοργανωτών δραστηριοτήτων για νέους, κατά περίπτωση.

39. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προωθούν και να παρέχουν στους ενδιαφερόμενους οργανισμούς και οργανώσεις πληροφορίες σχετικά με τον ρόλο των κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους και της μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης όσον αφορά την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της συμμετοχής των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.

40. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να παρέχουν στους νέους πρόσφυγες πληροφορίες σχετικά με ευκαιρίες κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους και μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης κατά τρόπο προσιτό που λαμβάνει υπόψη τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες εκάστου φύλου, καθώς και σε γλώσσα κατανοητή από τους ενδιαφερομένους.

41. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα για τη νεολαία είναι πραγματικά προσβάσιμα και προσαρμοσμένα στις ανάγκες των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, κατά περίπτωση, προκειμένου να διευκολύνουν την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων τους και να παρακινούν τη συμμετοχή τους στην ευρύτερη κοινωνία. Οι πληροφορίες σχετικά με αυτά τα προγράμματα θα πρέπει να παρέχονται στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, οι οποίοι θα πρέπει να στηρίζονται και να ενθαρρύνονται να υποβάλλουν αίτηση.

42. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να συνεργάζονται με συναφείς οργανώσεις νεολαίας, διοργανωτές δραστηριοτήτων για νέους, τοπικές αρχές και άλλους οργανισμούς που ασχολούνται με τους νέους και τη μη τυπική εκπαίδευση/μάθηση για την ανταλλαγή παραδειγμάτων ορθής πρακτικής κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους και μη τυπικής εκπαίδευσης/μάθησης οι οποίες απευθύνονται σε νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.

43. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ του τομέα των κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων για νέους, του τομέα της μετανάστευσης και άλλων τομέων, κατά περίπτωση, προκειμένου να παρέχει κατάλληλες υπηρεσίες στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.

Συμμετοχή στην κοινωνία και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων

44. Τα κράτη μέλη και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς που ασχολούνται με τις κοινωνικομορφωτικές δραστηριότητες για νέους και την πολιτική για τη νεολαία θα πρέπει να συμβάλλουν στην ενίσχυση, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και πρακτική, των δυνατοτήτων των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή μέσω της παροχής χώρων στους οποίους μπορούν να οργανώνονται και να εκφράζονται, να αλληλεπιδρούν με νέους της χώρας υποδοχής και να συμμετέχουν με ουσιαστικό τρόπο, και της στήριξης, μεταξύ άλλων, της δημιουργίας οργανώσεων με επικεφαλής τους ίδιους.

45. Θα πρέπει να εξετάζεται το ενδεχόμενο παροχής ειδικής στήριξης προκειμένου να επιτρέπεται η συμμετοχή των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή οι οποίοι μπορεί να είναι λιγότερο ενεργοί, αόρατοι ή να υφίστανται παρενόχληση ή διακρίσεις.

46. Τα κράτη μέλη και οι τοπικές αρχές θα πρέπει να αποσκοπούν στην κατάρτιση βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων προγραμμάτων τα οποία συνδέουν τους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή με τον τοπικό πληθυσμό, προκειμένου να προάγεται η ένταξη και η συμμετοχή τους στην τοπική κοινότητα.

47. Οι κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί ενδιαφερόμενοι φορείς που ασχολούνται με την πολιτική για τη νεολαία και άλλες κρατικές αρχές παροτρύνονται να συνεργάζονται ενεργά με τους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή και να τους στηρίζουν ώστε να γίνουν ενεργοί σε πολιτιστικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, προωθώντας μεταξύ άλλων τη συμμετοχή τους σε διάφορα φόρουμ και πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως σχετικά με ζητήματα που τους αφορούν άμεσα.

48. Όταν σχεδιάζουν πολιτικές και προγράμματα που επηρεάζουν ή απευθύνονται στους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή, τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμβουλευονται και να επιδιώκουν τη συμμετοχή των εθνικών συμβουλίων νεολαίας και των οργανώσεων νεολαίας, συμπεριλαμβανομένων όσων αντιπροσωπεύουν τους ίδιους τους νέους πρόσφυγες.

49. Τα εθνικά συμβούλια νεολαίας και οι οργανώσεις νεολαίας θα πρέπει να παροτρύνονται να συμπεριλαμβάνουν τους νέους πρόσφυγες που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή στα προγράμματα και τις οργανώσεις τους.

Ευαισθητοποίηση

50. Τα κράτη μέλη παροτρύνονται να αναλαμβάνουν και να στηρίζουν πρωτοβουλίες ή εκστρατείες ευαισθητοποίησης για την καταπολέμηση των παρανοήσεων, στερεοτύπων, προκαταλήψεων και διακρίσεων εις βάρος των νέων προσφύγων, καθώς και να προάγουν μια διαπολιτισμική και διαθρησκευτική προσέγγιση σε μια βαθύτερη κατανόηση της συγκεκριμένης κατάστασης των νέων προσφύγων που βρίσκονται στο στάδιο της μετάβασης στην ενήλικη ζωή.